

Репресовані учасники «Поліської Січі» з села Бистричі

Унікальною в історії України є постать отамана Тараса Бульби-Боровця, уродженця с. Бистричі. У 1941-1943 роках він організував та очолював відділи «Поліської Січі», пізніше УПА та УНРА. Саме його земляки були найвідданішими сподвижниками народного ватажка. Тоді, влітку 1941 року, до лав «Поліської Січі» влилося близько трьохсот українців з території сучасного Березнівського району. Значна частина з них походила з рідного села Тараса Боровця. Авторам цього матеріалу вдалося дізнатися про їхню долю, виявивши значну кількість кримінальних справ у Державному архіві Рівненської області та архіві управління СБУ (м. Рівне).

За спогадами отамана Тараса Бульби-Боровця йому вдалося у цій місцевості влітку 1941 року організувати Людвипільський курінь «Поліської Січі». Ось як розповідає він про це у власній книзі «Армія без держави». «Ми негайно вирішили вислати один курінь в розвідку в напрямку Олевська під команду поручника Омелянова. Курінь Омелянова мав складатися з однієї сотні з Клесівського куреня та цілого Людвипільського куреня. Я дав накази і сам виїхав у інспекційну поїздку в напрямку Пінська. Командир Людвипільського куреня, хорунжий Адам Воловодик-Граб, мав негайно заешелонувати цілий свій курінь на залізничній станції Мочуленка, переїхати до Рокитного, отаборитись, підпорядкуватись наказам поручника Омелянова та далі діяти під його команду згідно з наказами полк. Дяченка. Рівночасно був виданий наказ командирові розміщеного по селах Рокитнянського куреня готуватися до бойових дій.

Хорунжий Граб, через непередбачені перешкоди, не міг відразу виїхати до Рокитного з усім своїм куренем.

Вислав до диспозиції поручника Омелянова поки що одну свою сотню під команду, здається, бунчужного Михайла Рибачка-Кваші. Сам з рештою свого куреня прибув до Рокитного трохи пізніше. Це було не цілком добре, бо якраз в тих околицях, що були найближче від Олевська, Людвипільський курінь у нас був найбільше «військовий», прекрасно зорганізований, солідно вишколений. Він складався з добірного бойового елемента, з досвідченими командирами. Людвипільський курінь мав три сотні піхоти, одну сотню тяжких кулеметів, чоту кіннотників, одну «б-дюймовку» і навіть одного «Т-34». Панцер і гармата були сховані. Курінь стояв у колишніх польських казармах в лісі за Случем поміж селами Губків-Вілля, куди німці досі взагалі не мали жодного доступу. Курінь жив абсолютною «автономією», як чисто військова українська частина з дотриманням всіх правил та норм військової дисципліни».

Правда, односельці Т. Боровця залишили дещо інші свідчення про те, як формувалася Людвипільський курінь. Вони чітко вказують, що у серпні приїхав у село Бистричі на автомашині Тарас Боровець і провів мітинг у селі, біля будинку, де був польський постерунок поліції. Основний заклик отамана стосувався того, що твориться українське військо, яке має здобувати власну державність. Відповідно усі свідомі українці мають стати до лав цього війська у якості добровольців.

Колишній петлюрівець Петро Довматюк мав укласти списки добровольців саме з бистричан. Багато місцевих чоловіків старшого віку та молоді відгукнулось на пропозицію Т. Боровця.

Репресовані учасники «Поліської Січі» на допитах свідчили, що усі добровольці рушили колоною у м. Людвипіль, де зупинились у колишніх польських вій-

ськових казармах.

Зібралось тут біля 250-300 чоловік (з самих Бистрич було орієнтовно 100-150 добровольців) під керівництвом колишнього директора Бистрицької школи Лева Ковальчука та того ж Петра Довматюка. Частина людей одразу отримала зброю. Далі всі перемістились на станцію Мочулянка і звідти вузькоколією прибули на станцію Рокитне. Далі шлях бистричан лежав на Олевськ.

Михайло Лисанець, який був у складі «Поліської Січі» з серпня по жовтень 1941 року, на слідстві розповідав наступне: «Днів через 10 після зборів у селі Бистричі для запису у загін у неділю приїхав Довматюк Петро Єфимович. Перед початком запису у загін по селу пройшов секретар Чепура Дем'ян і оголосив, що хто бажає записатись у загін, має прийти у німецьку комендатуру (приміщення бувшого постерунку польської поліції). Я разом з іншими мешканцями села Бистричі пішов і записався у загін «Поліська Січ». Він уважав, що цей загін нараховував півтори тисячі учасників.

Рядові вояки Кіндрат Байчура та Кирило Глуцук теж стверджували, що «Поліська Січ» мала 8 сотень і нараховувала аж півтори тисячі осіб.

Але ті учасники, які займали певні керівні посади у «Поліській Січі», не підтверджують, що у її складі була така велика кількість вояків. За свідченнями чотового «Поліської Січі» Дмитра Мельника, уродженця с. Бистричі, у складі цього військового формування перебувало понад 600 вояків, які, в основному, були уродженцями сіл Людвипільського та Рокитнівського районів.

У свідченнях штабового писаря «Поліської Січі» Миколи Таргонія, уродженця с. Великі Селища Березнівського району, якого допитувала контррозвідка «Смерш» у

далекому Омську 1944-го року, знаходимо інформацію про наявні у штабі списки на 700 учасників «Поліської Січі». Ймовірно, М. Таргоній мав на увазі так званий склад за списком «Поліської Січі», тобто всіх, хто записався у лави цього формування під час його існування. Адаже в одному з протоколів допиту він розповідає, що у його рідному селі Великі Селища у лави «Поліської Січі» записалося біля 130 осіб, але насправді людей було значно менше: «Той список, який я отримав в польських казармах, включав багато «мертвих душ», тобто в список на сході села було записано 120-130 чоловіків, а в приміщення казарми прийшло сімдесят...». Очевидно, саме чоловіки з сіл Бистричі, Великі та Малі Селища стали кістяком Людвипільського куреня «Поліської Січі».

Наприклад, підрозділ жандармерії «Поліської Січі» становив усього 1 рій (13 чоловік), який очолив Лев Ковальчук. У цьому році служив бистричанин Василь Ткачук: «я був переведений у жандармерію до кінця дій загону... жандармів рядових було 12 чоловік, а ройовий тринадцятий... у кінці серпня 1941 року у наш загін приїхав бувший директор Бистрицької середньої школи Ковальчук. Він зайняв кімнату у приміщенні, де перебувала сотня Колія, і обладнав собі кабінет...». Очевидно для кількох сотень осіб, які стало перебували у «Поліській Січі», такого невеличкого підрозділу жандармерії було достатньо. Але для кількох тисяч вояків його явно було замало.

Загалом, у ході архівного пошуку вдалося виявити архівні кримінальні справи на 40 уродженців села Бистричі, які були учасниками бульбівського руху.

Основна частина бистричан, колишніх учасників «Поліської Січі», була мобілізована навесні 1944 року у лави Червоної армії і опинилися в запасних частинах на території сучасної Російської Федерації. Зокрема, це був 104 запасний стрілецький полк 39-ої запасної стрілецької дивізії, що базувався у місті Ялуторовськ Омської області. Саме там відбувся їхній арешт контррозвідкою «Смерш» у серпні-вересні 1944 року. Практично майже рік велося слідство і тільки 24 вересня 1945 року вони були засуджені Особливою нарадою при НКВС СРСР на різні терміни ув'язнення. Але дехто й не дожив до винесення вироку. Наприклад, Сосновчик Григорій Гнатович та Солончук Адам Кузьмович померли від туберкульозу легень у січні 1945 року.

Рицький Федір Михайлович, який був заарештований ще 31 січня 1944 року та засуджений військовим трибуналом військ НКВС Рівненської області 24 червня 1944 року на 10 років концтаборів, помер 3 березня 1950 року у місцях позбавлення волі.

Крім того, радянська контррозвідка заарештувала ще цілу низку уродженців села Бистричі, які у ході слідства не визнали свою належність до «Поліської Січі» і справи проти них були припинені за недоведеністю складу злочину. Серед таких можна назвати Бойчуру Микола Івановича, 1922 року народження; Столярчука Івана Остаповича, 1923 року народження; Вайчука Василя Григоровича, 1905 року народження; Бардака Романа Григоровича, 1901 року народження; Боровця Лукаша Миновича, 1911 року народження; Марчука Дмитра Степановича, 1915 року народження; Захарчука Адама Никифоровича, 1912 року народження.

Список уродженців с. Бистричі, які були репресовані за участь у військових формуваннях Т. Боровця

1. Більчик Петро Адамович, 1901 р. н.
2. Бойчура Кіндрат Іванович, 1909 р. н.
3. Бухалюк Матвій Костянтинович, 1899 р. н.
4. Вайчук Максим Григорович, 1908 р. н.
5. Веремчук Петро Дементійович, 1897 р. н.
6. Глуцук Кирило Минович, 1910 р. н.
7. Глуцук Степан Хомович, 1926 р. н.
8. Гунтик Кузьма Якимович, 1912 р. н.
9. Гунтик Микита Демидович, 1908 р. н.
10. Довматюк Мефодій Степанович, 1904 р. н.
11. Карплюк Сергій Данилович, 1921 р. н.
12. Корольчук Олексій Лаврентійович, 1910 р. н.
13. Корольчук Федір Іванович, 1918 р. н.
14. Косепчук Юхим Оксентійович, 1916 р. н.
15. Лисанець Михайло Васильович, 1908 р. н.
16. Лисанець Іван Мойсеєвич, 1907 р. н.
17. Марчук Сергій Йосипович, 1902 р. н.
18. Марчук Степан Михайлович, 1923 р. н.
19. Марчук Іван Григорович, 1915 р. н.
20. Мельник Дмитро Якович, 1915 р. н.
21. Онуфрійчук Адам Іванович, 1907 р. н.
22. Осипчук Олександр Васильович, 1923 р. н.
23. Пархомюк Олександр Талимонович, 1922 р. н.
24. Рицький Каленик Семенович, 1891 р. н.
25. Рицький Феодосій Іванович, 1911 р. н.
26. Рицький Хома Олексійович, 1913 р. н.
27. Рицький Федір Михайлович, 1909 р. н.
28. Солончук Адам Кузьмович, 1924 р. н.
29. Солончук Олексій Романович, 1917 р. н.
30. Солончук Степан Захарович, 1924 р. н.
31. Сосновчик Григорій Гнатович, 1916 р. н.
32. Сосновчик Іван Кіндратович, 1912 р. н.
33. Сосновчик Федір Іванович, 1923 р. н.
34. Стахнюк Костянтин Михайлович, 1901 р. н.
35. Столярчук Іван Олексійович, 1921 р. н.
36. Столярчук Кузьма Олексійович, 1920 р. н.
37. Ткачук Василь Федорович, 1907 р. н.
38. Ткачук Степан Павлович, 1904 р. н.
39. Ткачук Петро Єфимович, 1908 р. н.
40. Царюк Іван Сергійович, 1918 р. н.